

Denne publikation tjener to formål. For det første er den en afrapportering til Landbrugsstyrelsen og andre bidragsydere om projektet *"De gamle sorter af vore køkkenurter – beskrivelse for at genopdage og bevare"*. For det andet har det været ønsket, at den skulle bringe et bidrag til grønsagssorternes historie i Norden før 1950.

Hovedsigtet har været at placere kilderne og deres fortælling i forgrunden. For hvem fortæller bedre om sorterne, og hvad de i fortiden kunne bringe mennesker, end datidens trädgårdsmästare, forældre, forsøgsledere etc. De gamle mestre må tale, da de mennesker, der har givet os urterne, også må give os ordene. Derfor vil man gennem kapitlerne møde en lang række citater, der underbygger fortællingen.

Man vil også ved læsningen opleve en del gentagelser, da flere af kapitlerne er skrevet, så de kan læses selvstændigt.

Da fremstillingen netop er et bidrag til køkkenurtesorternes historie er betydningsfulde emner som forædling, forsøgsvirksomhed, frøavl og frøhandel behandlet i den udstrækning, som det har været muligt indenfor de her givne rammer. Der er derfor tale om glimt af disse felters historie, og ikke om en gennemgribende kronologisk gennemgang af deres udvikling i alle detaljer. Ønskes en sådan henvises til speciallitteraturen på de forskellige områder.

I teksten er citationstegn hovedsageligt forbeholdt citaterne og sortsnavnene.

Indledningen rummer en gennemgang af arbejdet med projektet. Den udgør den egentlige afrapportering. Her gennemgås bl.a. hvilke grønsagsarter, der er arbejdet med i projektet. I de efterfølgende kapitler er det de arter, der tages udgangspunkt i, når f.eks. antallet af sorter omtales i en bestemt sammenhæng, eller når de mest dyrkede sorter gennemgås.

Efter indledningen følger to kapitler om de gamle sorter og stammer af køkkenurter og navngivningen af dem. Særlig vigtigt er her forholdet mellem sort og stamme.

De næste tre kapitler bringer eksempler på sortsnavne eller navnedannelser, der ofte optræder i den nordiske havebrugs-litteratur eller i frøkatalogerne. I disse kapitler gennemgås bl.a. forskellige sorter, deres historie fortælles, og der bringes beskrivelser af dem.

Herefter følger et kapitel om det at beskrive sorterne og de udfordringer, der i dag kan være ved at genfinde og bruge beskrivelser fra fortiden.

Kapitlerne 11 til 14 behandler fire vigtige emner, der har haft afgørende betydning for udviklingen af de gamle sorter: Forædling, forsøgsvirksomhed, frøavl og frøhandel. Her beskrives i kort form, hvordan disse hjørnestene i grønsag-

ernes sortshistorie har udfoldet sig i de enkelte nordiske lande. Man kan læse de afsnit i kapitlerne, som man finder mest interessante eller relevante.

Efter disse kapitler følger så at sige kernen i denne publikation, idet der i kapitlerne 15 til 17 fortælles om de vigtigste kilder samt de mest dyrkede og værdsatte grønsagssorter i Skandinavien før 1950. Kapitlet "De vigtigste kilder - foregangsmænd og skribenter" rummer biografiske afsnit om de enkelte foregangsmænd. Disse afsnit kan læses, hvis man ønsker et nøjere kendskab til de enkelte personers liv og virke. Men de er ikke en forudsætning for at studere de kilder, der opregnes i kapitlet.

Kapitlet "Sorterne i det levede liv" forsøger f.eks. at genskabe køkkenurtesortimentet i en svensk og en dansk herregårdskøkkenhave i begyndelsen af 1900-tallet og i en dansk landbohave i 1940'erne. Der gives også et bud på en grønsagernes Nordens Ark.

Da grønsagssorterne og deres gener aldrig har kendt til, eller ladet sig begrænse af, landegrænser og i virkeligheden ikke kan kaldes norske, svenske eller danske sorter, forsøges det i kapitel 18 at lave en sortsperspektivering til de to lande, der gennem grønsagssorternes historie synes at have leveret de fleste plantegenetiske ressourcer til Skandinavien: Tyskland og England.

I kapitlet "Det stopper ikke her" gennemgås de fremtidige opgaver indenfor arbejdet med og bevarelsen af de livsnødvendige plantegenetiske ressourcer, som de gamle køkkenurtesorter og -stammer udgør.